

երեւելի եղեւ քան զամենայն երկիր», եթէ այլուստ ծանօթ չըլլար թէ այս՝ ըստ երեւութիւն ընտիր հատուածը կը վերաբերի Հիւսիքոսի, թերեւս շատ զիրաւ Եփրեմի խօսքերուն հաւաքած շարունակութիւնը համարուէր. ահա Հիւսիքոսի բուն հատուածը, ուր ի զուր պիտի որոնենք դասական նկարագիրը. «իստաբուժ էր աշխարհն», այլ ընտանի էր տունին, Անպատ էր Խօրէի, այլ զոյժու ցոյցու վարդն, անծանօթ էր գաւառն, այլ վանն արգարոյն քան զմիայն է երեւելի»։ Նշանաւոր յաւելումները հատուածիս մէջ հաջիւն մէջ գոյութիւն պիտի ունենան. զատճառաց Գրքի հեղինակին ու հինգերորդ դարու ընդունելն այնպէս յատկանշական են որ առանց դանդաղելու կրնանք շատ զիրաւ զանազանի մին միասին ու ապա «իւրաքանչիւր զերր», բայց վերջոյն հատուածիս առանց կապակցութեան բնագրին մէջ մոռնաւ բեկոր մը կը նշմարեմ, որ դժուարաւ ալ Եփրեմի պիտի վերագրուի. այս բեկորը Յորայ գրող խթ. գլխոյն 17. ծանօթ հատուածն է, որ Եփթանանից թարգմանութեան մէջ միայն կայ, հետեւաբար զայս ընկնելու առիթ վերադարձ պիտի ունենար ստորի հայրը¹. Ինչ եւ իցէ, որոշ այս է թէ «բայց պարտ է գիտել թէ — զիստարուժն Տեսան տեսէք, հատուածը «վաստակէր ի գործս արգարութեան եւ սկսան ընթանալ կողմնակից ձախուն», նախադասութեան հետ բնաւ չի կապուիր, եթէ դուրս վարենք այս առանձնակց հատուածը, այն առնել «Առանձինն եմու ի պատերազմ ընդ Յորայ, յաւորողը հատուածը սերտիւ կը զոգուի «սկսան ընթանալ կողմնակից ձախուն, կան. խող նախադասութեան հետ։ Գալով վերկադրութիւններուն, զատեք մեծաւ մասամբ ուղղելու համար մեծ ծառայութիւն կը մատուցանեն մեզի տրամագրելի կրկին ձեռագիրները (թիւ 47 եւ 305), որոնց փոփոխ բաղդատութեամբ կը զգնու մասամբ հատուածն իւր նախնադոյն նկարագիրը. բայց պէտք է շեշտել մասնաւորապէս թէ թիւ 47 (= Δ) աւելի հաւատարիմ մնացած էր աւելի խմբով օրինակած է իւր ընտիրը քան թիւ 305 (= B), ինչպէս քանի

մը օրինակներով կարելի է խիղոյն տեսնել. այսպէս B կը կարգայ, թշ. 20թ. «բաշալէր եւ խրախայն նահապի, որ դեռ ի մարմնի կան», այս հատուածը Δ կ'ընթեռնու. «բաշալէր եւ խրախայն նահապի, որ...», թշ. 35թ. — B, թշ. 227թ. «վաղվազաի ժամանեցին հրաման», որ պիտի ըլլայ «ժամանեցին նմա կ'որաւնք», ինչպէս ունի Δ, թշ. 37թ. — B, թշ. 22թ. բազում իրիւայ անորեն», այս անորոշ բառը կը պարզարանէ Δ, թշ. 37թ. «բազում խորխտմամբ խորխտայ (ր) անուէրեն», — B, թշ. 23թ. «այդ որ զուրէն հնարագէտք», = Δ «հապ որսորդք ի մ հնարագէտք», — բառամանկներու վերկապուոր նման բաժանում մըն ալ կը ներկայացընէ B, անդ. «այլ Բուշն չար է, զի (չ)բազումն խարէ», որուն նախնադոյնն է Δ, թշ. 39թ. «այլ մեզ աշն չար է, զի Բաշնալ խարէ», — ինչ եւ զի յաւանման շփոթում է նաեւ հետեւեալը. B, թշ. 23թ. «ձգեաց զնետս իւր դիւէւլ», որ բնականաբար պիտի ըլլայ «դեղեւ լայն», այսպէս Δ, թշ. 39թ. — B, թշ. 23թ. «ես պարտեցի ի մի կողմ», նախադասութիւնը Δ-ով կ'ուղղուի «եւ աս պատահեցէք» թշ. 39թ. եւ այլն։

Այս բացատրիկ ընտիր ընթերցումները տեսնելէն ետքը աւելորդ է նկատել իսկ տալ թէ մեր հիստորաբանութեան խորիւրդ պիտի կազմէ թիւ 47 ձեռագիրը, որուն փոքրիկ վերկապներն ու եղծումները բնագրին առի ծանօթութիւններու մէջ պիտի ուղղագործին. հոս կը հաղորդեմ միայն հետեւեալ կարեւոր սրագորութիւնները եւ դիտողութիւնները. B, թշ. 20թ. «իւրեւ եւ դուք, տարագէպ ընթերցուածը Δ կը կարգայ «իւրեւ եւ դուք», թշ. 34թ. զոր ըստ օրինի կը կարգամ «կերայք», — «Այր մի էր յերիէ յՕԺ (Եթ. Ա. 1), այնինքն էր զորս յերիէ», Եթանանից թարգմանութիւնը Յորայ սոյն հատուածը կ'ընթեռնու. «յեստի աշխարհի» (= ἐν Χώρα τῇ Αἰδοτιδί), իսկ ասորին յձ, ի, որով Եփրեմի ընտիրն «ՕԺ, զ'ընթեռնուած «Ուծ» (= γὰρ) եւ ոչ թէ «Աւծ», Ստեփանոս Սիւնեցի յայտնապէս կը գործածէ Եփրեմի այս մեկնում. թիւնը գրելով «Այր մի էր յՕԺ եւ էր զորս երիէ Եփրայ աշխարհի, որում անուն էր Եթ» (Ձեռ. զիւն. թիւ 47. թշ. 4թ. Ստեփանոսի Մերի-Քիւն Եթի-Եթի-Եթի)». — «ի նորա Եթի-Եթի կամ մարտալէ», Δ, թշ. 36թ. B, թշ. 21թ. այս յայտնապէս եղծուած բառը

¹ Եփրեմ յաւելան էր գիտեր. «Die Frage, ob er (Ephraem) des Hebräischen und des Griechischen kundig gewesen, dürfte zu verneinen sein. Die gelegentlichen Angaben über den hebräischen Text und die griechisch-alexandrinische Uebersetzung scheinen auf Randglossen der syrischen Uebersetzung und auf mündliche Mittheilungen Kundiger zurückzugehen». Bardenhewer, Patrologie 1910, էջ 337:

² Ձեռն. Յաշնան, Յուլիան, էջ 216:

